

Kycklingkullen Frälsegården Knätte och Önnarp

Välkommen till Kycklingkullen, Frälsegården, Knätte och Önnarp

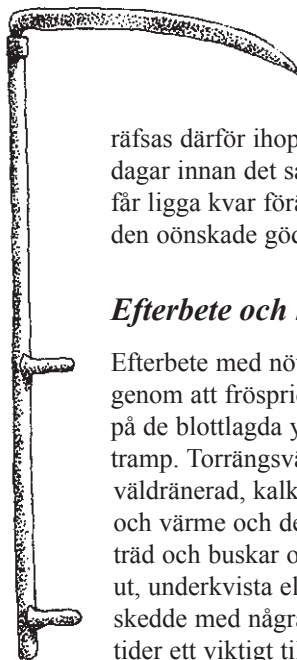
Naturreseptaten Kycklingkullen, Frälsegården, Knätte samt Önnarp ligger alla i Åtrans dalgång. De tre förstnämnda områdena utgörs av åsar eller kullar som bildades under istidens slutskede och som är uppbyggda av sten och grus som transporterats med smältvattnet. Kalkinnehållet i avlagringarna borgar för en rik, intressant och säregen torrängsflora som kräver årlig slåtter eller bete. Önnarp, som till större delen består av en högrötsfuktäng, ligger i en sluttning ner mot Åtran och har under århundraden hävdats med slåtter.

Stäppartad torräng

Stäppen som biotop återfinns främst i Östeuropa och Ryssland men några av dess växter kan vi finna, om än sällsynt, i Sverige. Här kallar vi naturtypen för stäppartad torräng och några av de finaste exemplen finns just på kalkrik mark i centrala Västergötland. Denna sällsynta biotop kräver förstås också en speciell skötsel för att alla rara växter ska kunna fortsätta att trivas och en obruten tradition av slåtter och bete är ett måste för växternas överlevnad. Den traditionella skötseln är slåtter i slutet av juli som sedan följs av efterbete.

Fagning och slåtter

På våren fagas torrängen, dvs man räfsar och gör fint, samlar in nerfallna grenar, kvistar och torra löv som sedan bränns eller förs bort. Fagningen gör att ljus, luft och värme lättare når marken, att den biologiska aktiviteten och tillväxten stimuleras och underlättar slåttern. När sedan blomningen är över och örterna gått i frö, sker slåtter med skärande redskap

som lie eller slåtterbalk. Torrängens olika arter är anpassade till en näringsfattig miljö och det slagna höet räfsas därför ihop i strängar och får ligga ett par dagar innan det samlas upp och förs bort. Om det får ligga kvar förändras artsammansättningen av den oönskade gödslingseffekten.

Efterbete och hamling

Efterbete med nötkreatur gynnar ängens flora genom att fröspridda växter har lättare att gro på de blottlagda ytor som uppstår vid djurens tramp. Torrängsväxterna är inte bara beroende av väldränerad, kalkrik jord utan också av solljus och värme och det är därför viktigt att hålla efter träd och buskar och att vid behov röja, glesa ut, underkvista eller hamla. Hamlingen, som skedde med några års mellanrum, gav i äldre tider ett viktigt tillskott till vinterfodret och man tog då löv från de flesta trädslag. Särskilt ask,

lind, björk, asp, alm och sälg hamlades genom att hugga av lövbärande kvistar som sedan torkades. Lövtakten ägde rum efter slåttern men före skörden, dvs i augusti - september, och minskar liksom underkvistning både beskuggning och mängden nedfallna löv.

Insekts- och fågelliv

I hamlade träd bildas ofta håligheter och partier med död ved. Dessa utnyttjas av vedlevande insekter, fladdermöss och hålhäckande fåglar, som stare och olika mesarter. Många dagfjärilar och åtskilliga andra insekter som skalbaggar och gräshoppor är beroende av den rikedom av kärlväxtarter som växer på ogödslade ängar. Så är t.ex. gullvivefjäril knuten till gullviva, ormröt är värdväxt för den vackra dagfjärilen violett guldvinge och ängsblåvingen besöker ofta olika klöverarter. Slätterängar har ett oerhört artrikt insektsliv och många fågelarter gynnas av slåtter och bete då de på ängen lätt finner föda.

Kycklingkullen

Kycklingkullen, som är skyddat som naturminne, är en liten del av den mångformiga Ulricehamnsåsen. Här blommar om våren smalbladig lungört och gullviva, senare kommer brudbröd, hållveronika - som är en hybrid mellan axveronika och strandveronika - och drakblomma som här har sin rikaste förekomst i Sverige. På Kycklingkullen finns flera gravar - högar och stensättningar - från yngre järnåldern.

Frälsegården

Inom naturreservatet Frälsegården ligger bl.a. två järnåldersgravfält med högar samt runda, triangulära och rektangulära stensättningar. Området utgör en del av Ulricehamnsåsen och är en gammal betesmark. Vid en vandring mellan enbuskar och enstaka oxlar och rönnar kan man träffa på backsippa, jungfrulin, backklöver och backtimjan. Småfingerört, ögontröst, trollsmultron och blodnäva är andra örter som sätter färg på gräsmarkerna tillsammans med backnejlika, backsmultron och brudbröd.

Knätte

Naturreseptatet Knätte består av två markerade åskullar be vuxna med karaktärsarterna trollsmultron, krissla, ängshavre, flentimotej och backskafting. De tre sistnämnda är alla gräsarter. Smalbladig lungört, drakblomma och vingvial är mer sällsynta växter och på kullarna kan man också finna vildlin, ängsvide, backsippa samt hållveronika. Kungsmymta, tjärblomster, blodnäva och backtimjan är färgstarka inslag. För den årliga slåttern svarar Knätte samhällsförening tillsammans med markägarna. Knätte har troligen fått sitt namn av det västgötska "knatte" för liten kulle.

Önnarp

I naturreservatet Önnarp har den gulblommiga kåltistel den kanske rikaste förekomsten i Västergötland. Den fleråriga kalkberoende arten är sällsynt norr om Skåne och trivs på fuktig, näringsrik mark. I reservatet återfinns också borstistel, smörboll, den i södra Sverige så sällsynta fjällskäran, ängsmyskgräs och flera mindre vanliga starrarter. I väster finns en lövskog med kransrams, gulsippa och orkidén korallrot.

Småbladig lungörtl

Vårbitarel

Gulsippa

Underviol

Kåhristel

mot Jonköpung

Uricehamn

40

46

Guldvinge

Draklomma

Timmele

Trollsmultron

Guldvinge

Bidsberg

Dalum

Kycklingkullen

Ångslavare
Sjön

Ångslavare
Sjön

Åtran

Frålssegården

Humla

Gråsfjäril

Ångslavare

Solberga

Trädet

Åsarp

Småle
mot Falköping

Åtran

Yngvial

Liared

Knätte

Hossna

Önarps
Sjön

Önarps
Sjön

Gullered

Drakblomma

Den sällsynta drakblomma, kallad Österns safir, är starkt beroende av kontinuerlig hävd och växer på solbelysta åsar och backar med kalkrik mark. Linné såg i varje blå eller blåviolett blomma ett litet drakhuvud och gav den därför namnet *Dracocephalum ruyschiana*. Drakblomma blir oftast 10 -25 cm hög och blomningen infaller från mitten av juni till juli. Idag är växten känd från Öland, Gotland, Östergötland, Småland och Västergötland med tyngdpunkten på det sistnämnda landskapet. Drakblomma klassas som sårbar.

Smalbladig lungört

Redan i maj blommar smalbladig lungört som också den är sårbar. Vid blomningen är den 10 - 20 cm hög och senare under sommaren utvecklas en bladrosett med långa, smala, strävåriga blad. De trattformiga blommorna, som är röda när de slår ut, blir senare klarblå och det är inte ovanligt att finna båda färgerna i samma blomknippa. För sin fröspridning tar växten hjälp av myror som lockas av elaiosom, ett fettrikt bihang i ena ändan av fröet. Smalbladig lungört, som i Ätradalen fått det lokala namnet blåviva, växer främst på torra ängar men också i bryn och ibland i öppna skogar. Arten, som gynnas av slåtter, har försvunnit från många lokaler och finns nu främst i Västergötland men också i Skåne och Småland.

Vingvial

När linnélärljungen Per Kalm gjorde sin västgötaresa tyckte han att den storvuxna vingvialen borde vara ett utmärkt hö och omkring sekelskiftet 1900 salufördes också arten som foderväxt i Sverige. Efter att ha varit rödlistad, räknas den återigen som livskraftig, men får ändå anses som sällsynt då den bara återfinns på enstaka lokaler i många landskap upp till södra Norrland. Man hittar den ofta i bryn och gles skog och den är en mindre utpräglad stäppart. Växten är begärlig för boskapen och därför känslig för bete. Bladskäften är försedda med ca 3 mm breda vingar vilka gett växten dess namn och liksom många andra ärtväxter har vingvialen klängen som den kan klättra med. De ljusröda blommorna slår oftast ut under juli månad.

Så hittar du hit

Utmed riksväg 46, mellan Timmele och Dalum norr om Ulricehamn, ligger den lilla kulle som utgör naturminnet Kycklingkullen. Fortsätter man så norrut och passerar Humla framträder åsen vid naturreservatet Frälsegården tydligt och typiskt. Från riksväg 40 öster om Ulricehamn tar man av mot Hössna och Knätte. Strax söder om Knätte kyrka ligger de två åskullar som utgör Knätte naturreservat. Naturreservatet Önnarp är beläget i en sänka mellan Önnarp och Oset på vägen mellan Hössna och Liared.

Västkoststiftelsen

NATURVÅRD ✻ FRILUFTSLIV

www.vastkoststiftelsen.se

I samarbete med
Länsstyrelsen Västra Götalands län
och Västra Götalandsregionen

Text: Ulla Åshede
Illustrationer: Kerstin Hagstrand-Velicu
2014